

Buro de Brug Rapporten

B19-402

Archeologisch bureauonderzoek,
Westeinde 69-73, Driebruggen,
gemeente Bodegraven-Reeuwijk

Status: Definitief
5 december 2019

Colofon

ISSN   2468-6727

Auteur(s)   J. van Leeuwen & C. Sueur

Copyright © 2019 Buro de Brug vof
www.burodebrug.nl

Inhoud

1	Inleiding.....	5
1.1	Algemeen.....	5
1.2	Huidige situatie	6
1.3	Toekomstige situatie	6
2	Archeologisch bureauonderzoek	7
2.1	Werkwijze	7
2.2	Beleid en bestemmingsplan	7
2.3	Geologie, geomorfologie en bodemopbouw	8
2.4	Historische gegevens	11
2.4.1	Historische context.....	11
2.4.2	Historische ontwikkeling plangebied	12
2.5	Verstorende bodemingrepen in het verleden	14
2.6	Bekende archeologische waarden	16
2.6.1	AMK-terreinen.....	16
2.6.2	Archis vondstlocaties	16
2.6.3	Archis onderzoeksmeldingen	17
2.6.4	Samenvatting bekende archeologische waarden	19
3	Archeologische verwachting en selectieadvies	20
3.1	Archeologische gespecificeerde verwachting	20
3.2	Selectieadvies.....	20
4	Bronnen	22
4.1	Digitale bronnen	22
4.2	Literatuur	22

Samenvatting

Binnen het plangebied Westeinde 69-73 zijn twee woningen met achterliggende bedrijfspanden aanwezig. De percelen zijn deels verhard en deels grasland. Het ligt in de planning de twee woningen te behouden, vrijwel alle bedrijfspanden te slopen, één woning extra te realiseren (ca. 150 m²), een schuur uit te breiden (ca. 140 m²) en twee nieuwe sloten te graven (ca. 780 m²).

Binnen het plangebied geldt volgens de archeologische beleidskaart van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk een archeologische waarde 2, waarbij archeologisch onderzoek noodzakelijk is bij bodemingrepen dieper dan 0,4 m -mv en die tevens een oppervlakte van meer dan 100 m² beslaan. Het bestemmingsplan is niet digitaal beschikbaar.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1) en de gemeentelijke eisen.

Voor het verzamelen van gegevens met betrekking tot reeds bekende archeologische en bodemkundige waarden van het plangebied is de archeologische beleidskaart van de gemeente geraadpleegd. Ook zijn geo(morfo)logische kaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en historische kaarten bekeken. Tevens is het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd en zijn de meest recente archeologische onderzoeksresultaten uit de omgeving van het plangebied in het onderzoek opgenomen.

Het plangebied bevindt zich op een stroomgordelafzetting. Hier geldt een hoge verwachting voor de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd en een middelhoge verwachtingswaarde voor het Neolithicum. Gezien de (relatief) geringe oppervlakte en diepte van de geplande ingreep, en de grote diepte waarop deze sporen zich eventueel bevinden, is de verwachting voor vindplaatsen uit de prehistorie niet relevant voor dit onderzoek.

De stroomgordelafzetting is afgedekt met een (ruim) 7,5 m dikke laag veen. Hierop kan bewoning aanwezig zijn vanaf de Late Middeleeuwen. In de directe omgeving van het plangebied zijn tot op heden echter geen middeleeuwse sporen of vondsten aangetroffen. Het plangebied ligt volgens het AHN in een laaggelegen deel aan een voormalige veenrivier, in de regel een natte zone, aangezien het veengebied naar deze locatie afwaterde. Theoretisch kan middeleeuwse bewoning hebben plaatsgevonden op een kleiige afzetting aan de rand van de rivier. Op kaarten een eeuw na de Middeleeuwen is binnen het plangebied echter geen bebouwing aangegeven, terwijl deze in de regel vrij plaats vast was. Ook de verkaveling geeft geen indicatie dat het een (verlaten) bewoningperceel betreft. Gezien al deze aanwijzingen, lijkt nader archeologisch onderzoek in het kader van de AMZ-cyclus niet noodzakelijk.

Binnen het onderzoeksgebied geldt volgens de beleidskaart een hoge waarde voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, welke wordt onderschreven door het archeologisch onderzoek en historisch kaartmateriaal. Binnen het plangebied zijn geen indicaties aangetroffen voor de aanwezigheid van middeleeuwse resten. De hoge waarde kan daarom naar beneden worden bijgesteld. Binnen het plangebied zijn resten aanwezig uit de late 19de tot vroege 20ste eeuw. Deze resten hebben echter een geringe informatiewaarde, aangezien de bebouwing nog deels aanwezig is. De boerderij uit de late 19de eeuw blijft gehandhaafd.

De beoogde ingreep kan worden vrijgegeven m.b.t. het aspect archeologie.

Indien tijdens de werkzaamheden resten worden aangetroffen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze resten van cultuurhistorische waarde zijn, geldt een wettelijke meldingsplicht conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet.

Administratieve gegevens

Projectnaam	Westeinde 69-73
Opdrachtgever	De Koning makelaars
Contactpersoon	J. de Koning
Uitvoerder	Buro de Brug vof
Autorisatie	drs. C. Sueur c.sueur@burodebrug.nl 06-13313537
Projectcode Buro de Brug	B19-402
Betrokken projectmedewerkers	Projectleiding: C. Sueur Bureauonderzoek: J. van Leeuwen Rapportage: J. van Leeuwen
Bevoegd gezag	Gemeente Bodegraven-Reeuwijk
Provincie, gemeente en plaats plangebied	Zuid-Holland, gemeente Bodegraven-Reeuwijk, Driebruggen
Toponiem	Westeinde 69-73
Kadastrale nummers	223, 224 en 227
Centrumcoördinaat	X 115208 y450892
Oppervlakte plangebied	13158 m ²
Onderzoeksmeldingsnummer¹	4705163100
Beheer en plaats documentatie	Buro de Brug, Amsterdam
Rapportversie	Definitief
Datum rapport	5 december 2019

¹ Landelijk onderzoeksmeldingsnummer dat bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE/ARCHIS) moet worden aangevraagd bij aanvang van archeologisch onderzoek.

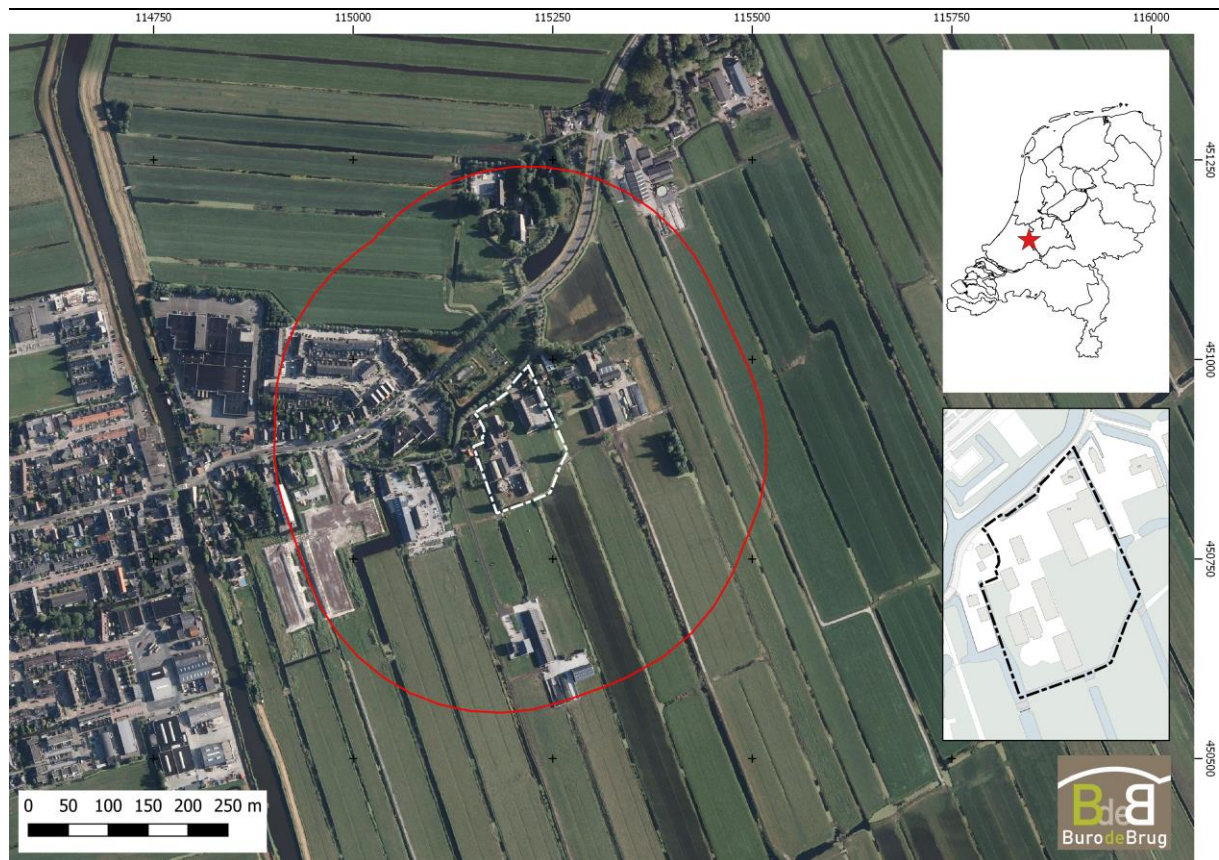
1 Inleiding

1.1 Algemeen

Dit archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd conform KNA 4.1² en BRL protocol 4002 door Buro de Brug in opdracht van De Koning makelaars. De aanleiding tot dit onderzoek is de geplande herinrichting van de percelen Westeinde 69 en 73 in Driebruggen. De ontgravingen ten behoeve van de geplande werkzaamheden bereiken een oppervlakte van 1106 m² en een diepte van meer dan 40 cm -mv. Het plangebied ligt in de Polder het Westeinde van Waarder (Afbeelding 1).

Binnen het plangebied geldt volgens de archeologische beleidskaart van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk een archeologische waarde 2, waarbij archeologisch onderzoek noodzakelijk is bij bodemingrepen dieper dan 0,4 m -mv en die tevens een oppervlakte van meer dan 100 m² beslaan. Het bestemmingsplan is niet digitaal beschikbaar.

Het voorgaande maakt duidelijk dat de bodemverstoringen die de geplande bodemingrepen met zich meebrengen de toegestane verstoringmarges van oppervlakte en diepte overschrijden. De voorgenomen werkzaamheden zouden een bedreiging kunnen vormen voor eventueel aanwezige archeologische resten in de ondergrond van het areaal van de geplande voorziening. Gezien de aard en omvang van de bodemingrepen is een archeologisch (voor)onderzoek noodzakelijk.

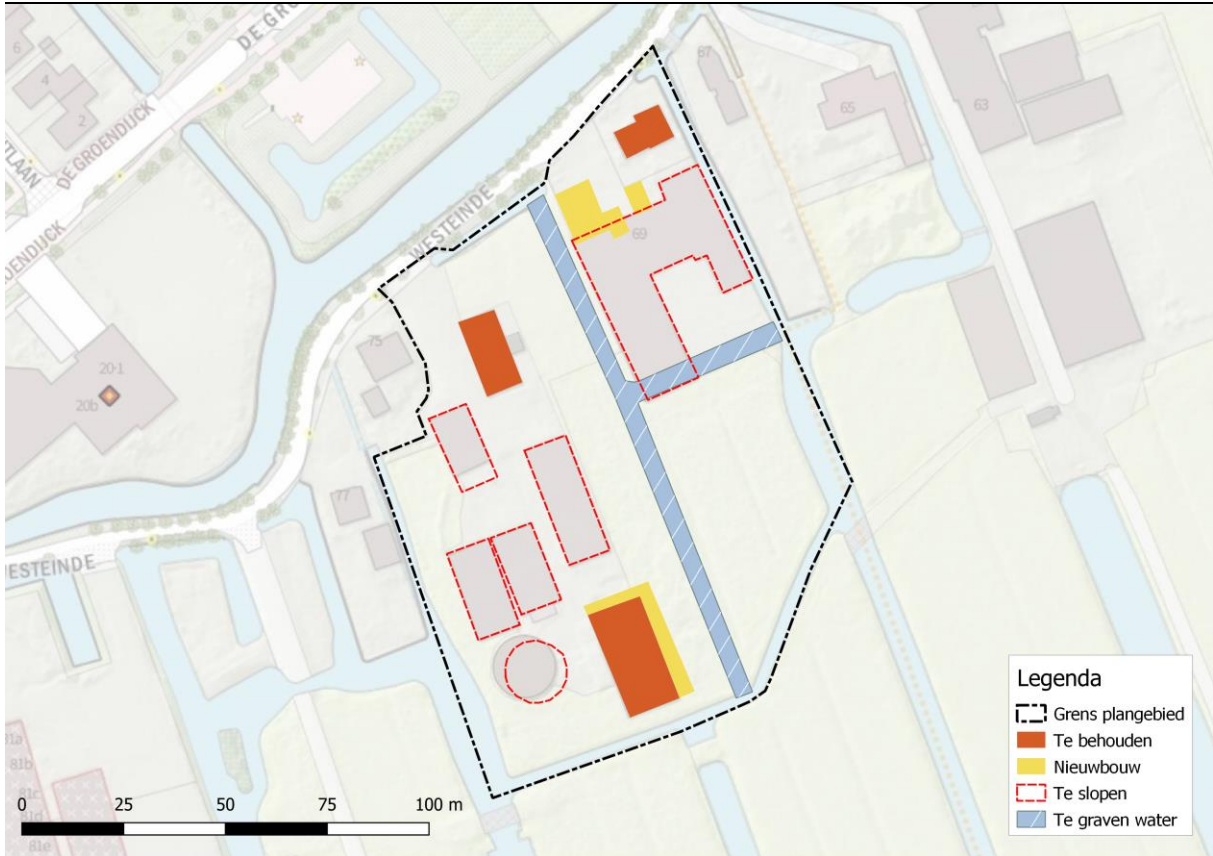

Afbeelding 1. Locatie van het plangebied (witte stippellijn) en het onderzoeksgebied (rode lijn, achtergrond: Luchtfoto actueel via PDOK). Inzet: locatie plangebied in Nederland (boven) en huidige situatie plangebied (onder).

² Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, www.sikb.nl.

1.2 Huidige situatie

Binnen het plangebied Westeinde 69-73 zijn twee woningen met achterliggende bedrijfspanden aanwezig. De percelen zijn deels verhard en deels grasland. Het ligt in de planning de twee woningen te behouden op perceel 69 en 73, vrijwel alle bedrijfspanden te slopen, één woning extra te realiseren op perceel 73, een schuur op perceel 69 uit te breiden en twee nieuwe sloten te graven (afb. 2).

Afbeelding 2. Geplande sloop en nieuwbouw op de percelen Westeinde 69 en 73 in Driebruggen (achtergrond: opentopo via PDOK).

Geen van de gebouwen heeft een monumentale status. De boerderij Westeinde 73 is wel opgenomen als cultuurhistorisch waardevol object in het parapluplan Cultuurhistorie Bodegraven-Reeuwijk.³ Deze blijft ook behouden in het nieuwe plan. Op ruimtelijkeplannen.nl heeft het gehele perceel een dubbelbestemming Waarde – Cultuurhistorie.

Over eventuele bodemverontreiniging en de aanwezigheid van kabels en leidingen binnen het plangebied zijn geen gegevens bekend.

1.3 Toekomstige situatie

Van de geplande nieuwbouw zijn geen ontwerptekeningen bekend. Binnen dit onderzoek wordt uitgegaan van een reguliere, bodemversturende fundering van de nieuwbouw.

Het nieuw te bouwen huis op perceel 73 heeft een oppervlakte van ca. 150 m². Het achterste deel van het huis komt op de locatie van een te slopen bedrijfsgebouw. De nieuw te graven sloten hebben een oppervlakte van ca. 780 m². De uitbouw van de achterste schuur op perceel 69 bedraagt ca. 140 m².

³ Gemeente Bodegraven Reeuwijk 2018.

2 Archeologisch bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.1) en de gemeentelijke eisen. Dit bureauonderzoek heeft tot doel - op basis van bestaande landschappelijke, archeologische en historische bronnen - een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het plangebied. Op basis van de resultaten wordt een aanbeveling gedaan om de eventueel aanwezige archeologische waarden in het plangebied veilig te stellen.

Voor het verzamelen van gegevens met betrekking tot reeds bekende archeologische en bodemkundige waarden van het plangebied is de archeologische beleidskaart van de gemeente geraadpleegd. Ook zijn geo(morfo)logische kaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en historische kaarten bekeken. Tevens is het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd en zijn de meest recente archeologische onderzoeken uit de omgeving van het plangebied in het voorliggende onderzoek opgenomen.

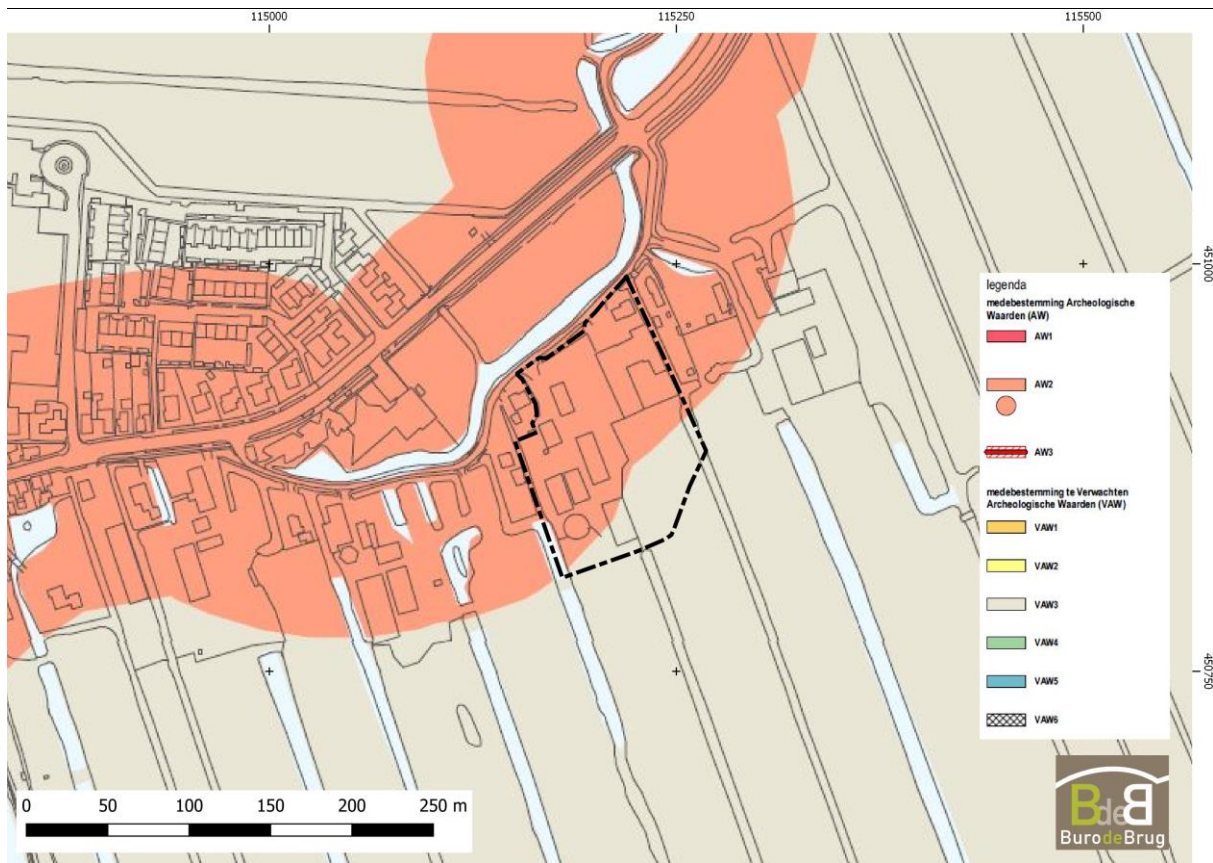
2.2 Beleid en bestemmingsplan

Voor de gemeente Bodegraven-Reeuwijk is in 2012 een archeologische beleidskaart opgesteld. Op de beleidskaart zijn de archeologische waarden- en verwachtingen weergegeven (Afbeelding 2). Het plangebied bevindt zich op deze kaart binnen zone Archeologische waarde (AW) categorie 2:

In geval van bodemingrepen dieper dan 40 cm -Mv en groter dan 100 m² dient voorafgaand aan ruimtelijke planvorming archeologisch onderzoek plaats te vinden. Doel van het onderzoek is het vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten.

Het bestemmingsplan van het plangebied is niet digitaal beschikbaar.

Afbeelding 2. Het plangebied (zwarte stippellijn) op een uitsnede van de gemeentelijke beleidskaart archeologie (RAAP 2012).

2.3 Geologie, geomorfologie en bodemopbouw

Bron	Informatie
Geologie ⁴ (1:600.000)	Ec2: Formatie van Echteld / Formatie van Nieuwkoop: rivierklei- en zand met inschakelingen van veen. Klei, zandig tot zwak siltig, kalkloos tot kalkhoudend, sporadisch schelphoudend, massief tot horizontaal gelaagd (soms met zandlaagjes), soms humeus, grijs tot bruin.
Bodemkunde ⁵ (1:50.000)	pVb: Weideveengronden op bosveen (of eutroof broekveen) Direct naastgelegen hVb: Koopveengronden op bosveen (of eutroof broekveen)
Geomorfologie ⁶ (1:50.000)	Noordelijk deel 3B44: Stroomrug Crevasse van Waarder, vrij vlak, laaggelegen Zuidelijk deel 1M81ykd: Ontgonnen veenvlakte, al dan niet bedekt of opgevuld met klei en/of dekzand
Hoogteligging ⁷	Hoogste punt in het plangebied: ca. 1,25 m -NAP Laagste punt in het plangebied: ca. 2,1 m -NAP

Voor het grondgebied van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk is vooral de landschapsgeschiedenis van belang om een beschrijving te geven van de karakteristieken van het bodemarchief. De ontwikkeling van het landschap had te maken met de grillen van de Oude Rijn, zo'n 5000 jaar geleden ontstaan,

⁴ TNO-NITG 2005; www.dinoloket.nl; kaart 2010.

⁵ Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2014, Alterra.

⁶ Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2017, Alterra.

⁷ AHN, www.ahn.nl.

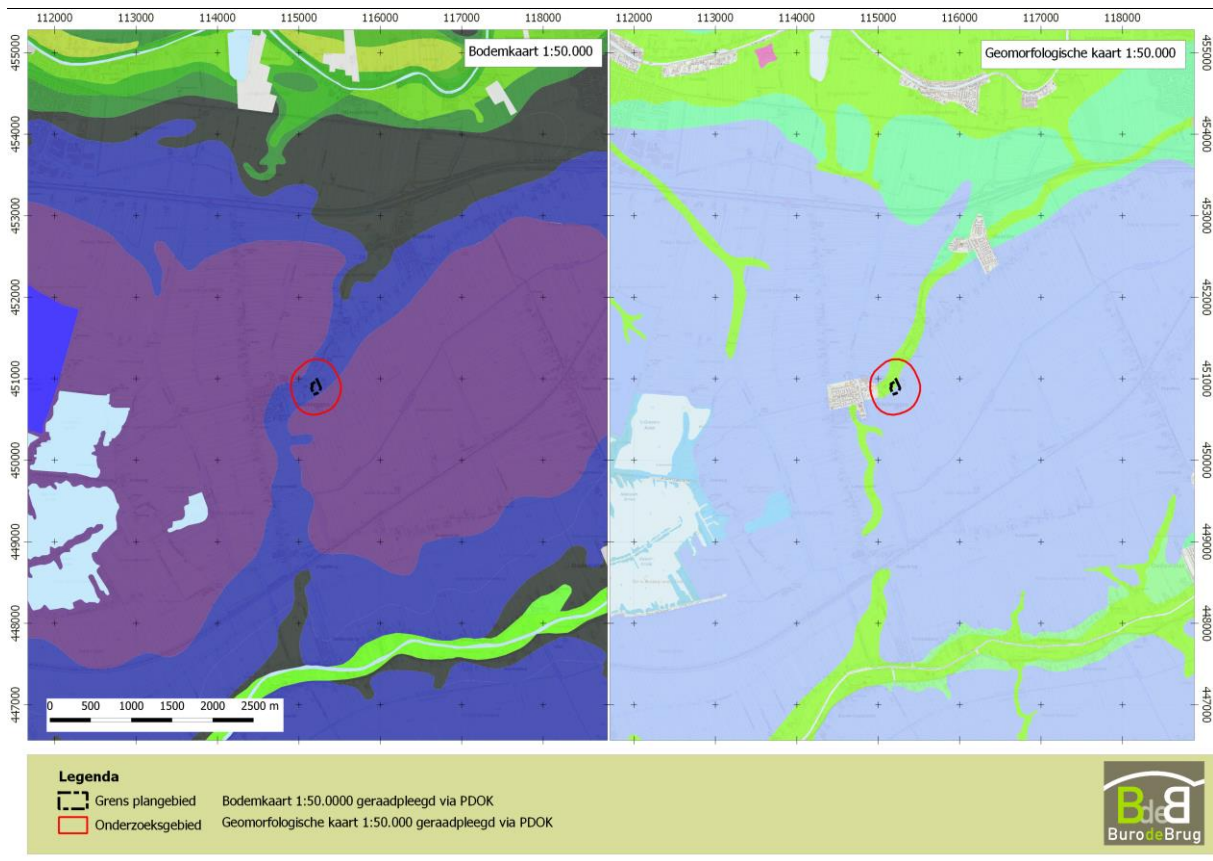
waarvan de loop in de afgelopen eeuwen is gewijzigd. Het water van de met regelmaat overstromende zee en rivieren bracht een gevarieerd patroon van zand- en kleiafzettingen met zich mee. Tussen de overstromingsperioden door ontstond een drassige veenlaag met vele kleinere veenriviertjes die het overtollige water afvoerden, maar later dichtslibden door nieuwe kleiafzettingen. Dit basisveen, dat zich over geheel West-Nederland uitstrekt, werd vervolgens weer bedekt door zeekleiafzettingen als gevolg van openingen in de kustbarrière. Vervolgens ontstond het zogenaamde Hollandveen. Het veenweidelandschap van Bodegraven-Reeuwijk is ontstaan tussen de rivieren Meije en Hollandse IJssel, die beide van jongere leeftijd zijn. De Hollandsche IJssel, de Meije en de Gouwe, zijn als veenrivier ontstaan en hadden ook, net als de Oude Rijn, een andere rivierbedding. Het riviertje de Waarder stroomde van de Oude Rijn, via Waarder naar Driebruggen. Tussen de Meije en de Hollandse IJssel lag een uitgestrekte veenmoerasvlakte met lage struiken, riet, heide en veenmossen. In de loop van de eeuwen is hier een dik veenpakket gevormd dat hoger kwam te liggen dan de rivieren. Door deze hoge ligging stroomde het regenwater op een natuurlijke manier af naar de rivieren via allerlei kronkelende veenriviertjes.⁸ Het plangebied is gelegen aan een dergelijk voormalig veenriviertje, dat in de Middeleeuwen mogelijk de Beke werd genoemd.⁹

Het plangebied valt binnen de Formatie van Echteld en is gelegen op een stroomgordel die ook wel de Crevasse van Waarder wordt genoemd. Omdat de zandige stroomgordels hoger en droger lagen dan het omringende landschap, waren het vanaf de Bronstijd t/m Romeinse tijd potentieel aantrekkelijke locaties om bebouwing te plaatsen. In een enkel geval zal bewoning vanaf het Neolithicum ook mogelijk zijn geweest. Binnen het plangebied geldt dus een hoge verwachtingswaarde voor de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd en een middelhoge verwachtingswaarde voor het Neolithicum. Binnen het plangebied is een bodemkundige boring gezet (afb. 5). Uit de boring blijkt dat de stroomgordelafzetting is afgedekt met een zeer dikke laag veen. Na 50 cm vanaf maaiveld is tot ruim 7,5 m veen waargenomen in de boor. Onder het veen zijn de afzettingen van de Crevasse van Waarder aanwezig. Op het veen is een laag (50 cm) klei aanwezig, onderdeel van de Formatie van Echteld. Het gebied is vanaf de Middeleeuwen ontgonnen (zie hieronder).

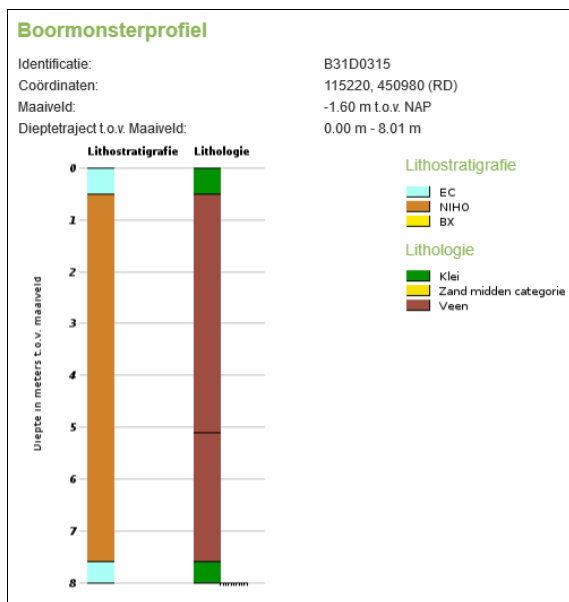
---

⁸ Tekst overgenomen uit: Kadernota Erfgoedbeleid gemeente Bodegraven-Reeuwijk 2012, 21-25.

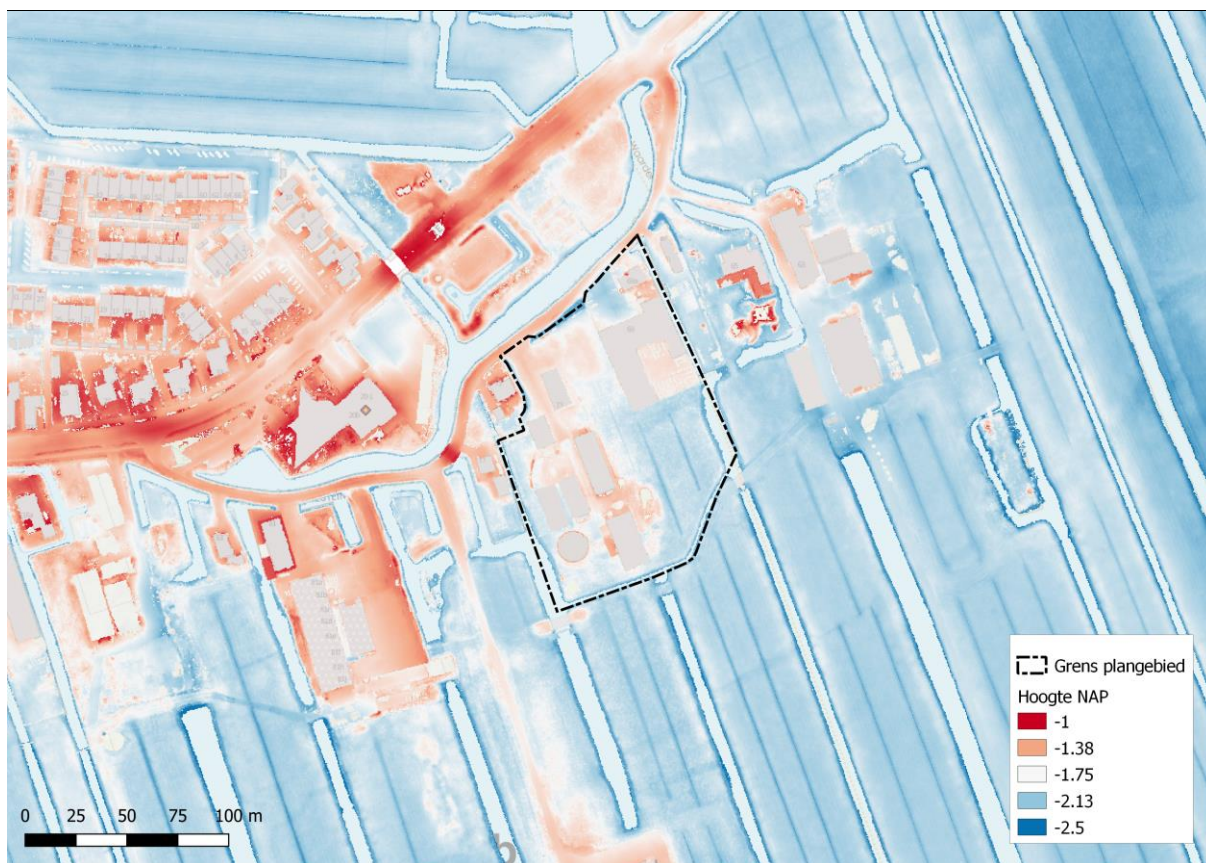
⁹ De naam van het riviertje is niet zeker; Beunder 1986, 10.

Afbeelding 3. Het plangebied op de bodemkundige en geomorfologische kaart.

Afbeelding 5. De boring gezet in de voortuin van Westeinde 69 in Driebruggen (bron: www.dinoloket.nl).

Afbeelding 6. Het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

2.4 Historische gegevens

2.4.1 Historische context¹⁰

Na de vorming van het veen zoals hierboven omschreven, behoorde ongeveer van 12 v. Chr. tot 200 na Chr. een deel van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk tot het Romeinse rijk. De Oude Rijn vormde vanaf 40 na Chr. de noordelijke rijksgrens van dit rijk (de Limes). In het centrum van het dorp Bodegraven lag waarschijnlijk een klein castellum (legerplaats/fort). Romeinse resten zijn gevonden bij de Oud Bodegraafseweg, Nassastraat en Willemstraat. Natuurlijk is het mogelijk dat al voor de komst van de Romeinen, inheemse nederzettingen bestonden op de wat hogere oeverwallen. In het dorp Bodegraven lijken de Romeinen al in de derde eeuw n.C. vertrokken te zijn uit het gebied door aanhoudende aanvallen van inheemse volken. Vervolgens trok ook de inheemse bevolking weg uit grote delen van West-Nederland, mogelijk als gevolg van een nieuwe periode met grootschalige overstromingen. Op de oevers van de Oude Bodegraven zijn resten uit de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen aangetroffen.

Over de Vroege Middeleeuwen is niet veel bekend in Zuid-Holland. Uit deze periode zijn geen vondsten bekend in Bodegraven of Reeuwijk maar bewoning langs veenriviertjes kan niet worden uitgesloten. Uit archiefmateriaal lijkt het er op dat rond 700 na Chr. de bewoning in het gebied terugkeerde, hoewel dit zich tot zeker in de 11de eeuw beperkte tot de hogere oeverwallen. Ook voor de landbouw waren deze oeverwallen zeer geschikt en er werd graan verbouwd of vee gehouden. Er was jacht en visvangst.

Vanaf 900 na Chr. werden de voormalige veengebieden, eerst kleinschalig, ontgonnen. Deze vroege ontginningen kenmerken zich door een blokvormig verkavelingspatroon, nog zichtbaar langs de Oude Bodegraven en de Meije. Door de ontginningen werd het land geschikt voor kleinschalige landbouw.

¹⁰ Onderstaande tekst is vrijwel geheel overgenomen uit: Kadernota Erfgoedbeleid gemeente Bodegraven-Reeuwijk 2012, 21-25. De tekst is ingekort.

Ondertussen was er ook een bestuurlijk conflict ontstaan over de zeggenschap over deze gebieden. Zowel de bisschop van Utrecht als de graaf van Holland, beiden aanvankelijk ondergeschikten van de Frankische koning en later de Duitse keizer, voerden een felle strijd om de macht in deze Hollandse regio's. Zowel de graaf als de bisschop kreeg het recht om de veenwildernis te ontginnen. De oudste ontginningen in Reeuwijk zijn de polders Stein, Willens en Waarder, waarbinnen het plangebied zich bevindt.

De laatmiddeleeuwse ontginningen kenmerkten zich door "cope"-patronen en dateren uit de periode 1220-1300. Onder andere de Oude Bodegrave, de Oude Rijn, de Meije, de Waarder, de Kerversche Wetering, de Schinkeldijk en de Nieuwdorperweg werden als ontginningsas gebruikt. In het zuidelijke deel van het grondgebied van Reeuwijk zijn diverse sporen gevonden van ontginningsboerderijen uit de 11de en 12de eeuw.

Er waren polders gevormd die kunstmatig werden droog gehouden met behulp van spierkracht en later door windmolens. In de winter werd er nauwelijks of niet gemalen, grote delen van het land lagen plasdras of stonden onder water. Dit trok grote aantallen eenden aan, die door boeren in eendenkooien werden gevangen. De droogvallende graslanden in het voorjaar vormden pleister- en broedplaatsen voor grote groepen steltlopers. Met het verbeteren van de bemalingssystemen werd het mogelijk de polders jaarrond te bemalen en de veenweidegebieden permanent droog te houden. De ontginningen hebben geresulteerd in een karakteristiek landschap met langgerekte percelen, gescheiden door brede sloten met een hoog waterpeil en een grote mate van openheid: het slagenlandschap. Dit landschap is bijzonder waardevol en uniek. In de 14de eeuw werden de Enkele en de Dubbele Wiericke gegraven ten behoeve van de waterafvoer. Deze Wiericke's gingen later deel uitmaken van de Oude Hollandse Waterlinie.

In de loop der jaren ontstonden kleine woonkernen rondom een kerkje of bij een belangrijke brug. Driebruggen en Waarder zijn ouder dan het nabijgelegen Reeuwijk en Sluipwijk. Driebruggen wordt rond 1100 al genoemd in de middeleeuwse ontginningen van de pachters van de Bisschop van Utrecht. Het dorp heette voorheen Lange Ruige Weide en nog eerder Custwijk.¹¹

Door de groeiende economie nam de vraag naar turf in de loop van de 17de eeuw toe. Er waren ook niet meer genoeg bossen om hout te verstoken. Vanaf ongeveer 1680 is er begonnen met de natte vervening in de polderblokken rond Reeuwijk en Sluipwijk. Zo ontstond het landschap dat we nu kennen als de Reeuwijkse Plassen. Met de baggerbeugel kon tot gemiddeld 3 meter onder water veen worden gewonnen. Vele kubieke meters veen werden tot 1930 weggebaggerd. De grootschalige turfwinning heeft geresulteerd in een karakteristiek landschap, met uitgestrekte plassen, lange bebouwings- of wegenlinten en hier en daar een legakker.

2.4.2 Historische ontwikkeling plangebied

De bewoning in Driebruggen is in de Middeleeuwen ontstaan. De bewoning concentreerde zich in het begin waarschijnlijk rondom de brug over de Dubbele Wiericke en langs het veenriviertje de vermoedelijke naam 'Beke'.¹²

Op de oudste kaart van de omgeving van het plangebied van het Groot Waterschap van Woerden uit 1610-1615 is zichtbaar dat de zuidkant van de "de Zwartten dijk" in deze periode al wordt bewoond (afb. 7). Op de kadastrale minuutkaart uit 1828 zijn meer details zichtbaar. Een aantal van de percelen die op de kaart uit de 17de eeuw zichtbaar zijn, is ook herkenbaar op de kadastrale minuutkaart (afb. 8). Op de locatie van het plangebied lijkt in deze periode geen bebouwing te hebben gestaan. Het "groene" perceel (zie afb. 7 en 8) ligt waarschijnlijk net ten westen van het plangebied. Kenmerkend is de afwijkende verkaveling ten opzichte van het achterland. De bebouwing staat veelal op percelen die een langwerpige vorm, haaks op de dijk hebben. Deze percelen worden in de regel beëindigd door een overdwarse, brede sloot (zie "blauwe" perceel). Het is daarom waarschijnlijk dat het "groene" perceel, zoals zichtbaar op de 17de-eeuwse kaart, net ten westen van het plangebied ligt.

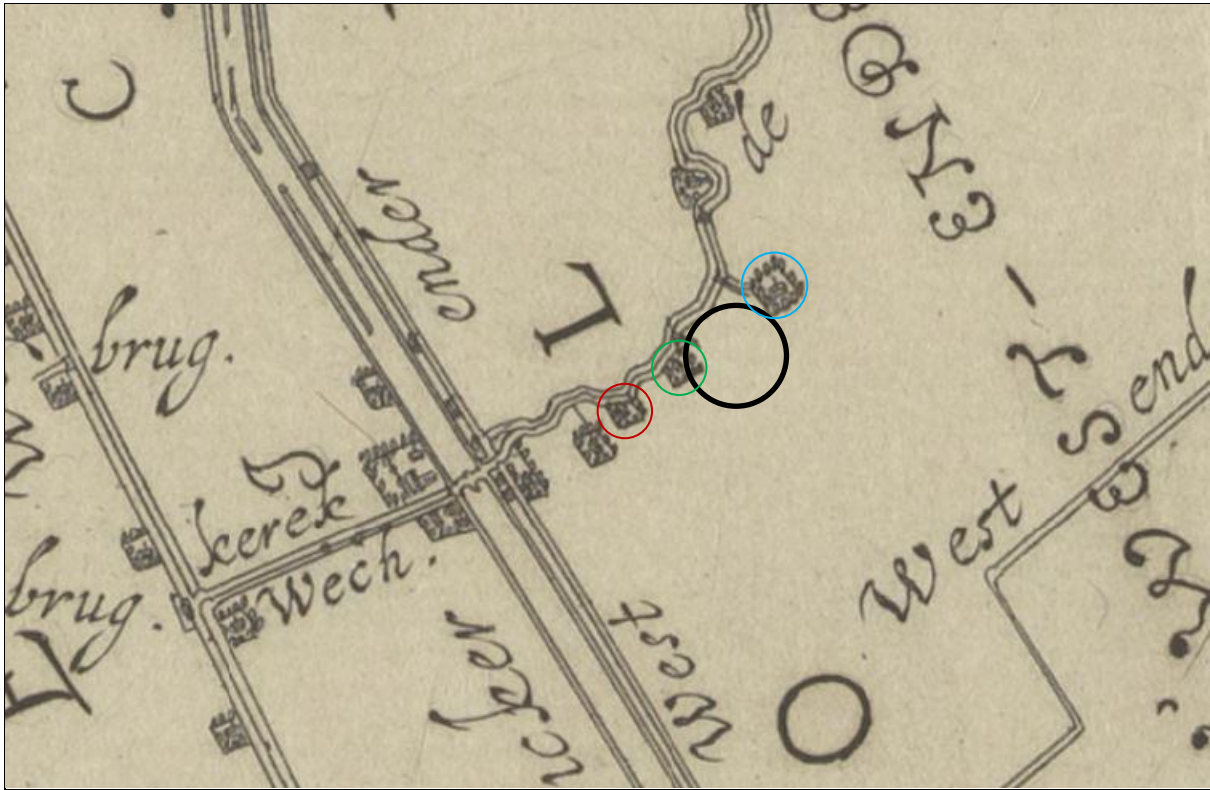
De boerderij Westeinde 73 wordt in de late 19de eeuw gebouwd. Aan het begin van de 20ste eeuw is direct westelijk van de boerderij een klein gebouw zichtbaar, mogelijk een schuur behorende bij het kleine gebouw op de locatie van het latere Westeinde 75 (afb. 9). Gedurende de 20ste eeuw verandert deze situatie niet of nauwelijks. Pas in de jaren 70 is zichtbaar dat de bebouwing wordt uitgebreid. In

¹¹ <https://rhcrjnstreek.nl/bronnen/lokale-historie/bodegraven-reeuwijk/driebruggen/beknopte-geschiedenis-van-reeuwijk-en-driebruggen/>

¹² De naam van het riviertje is niet zeker; Beunder 1986, 10.

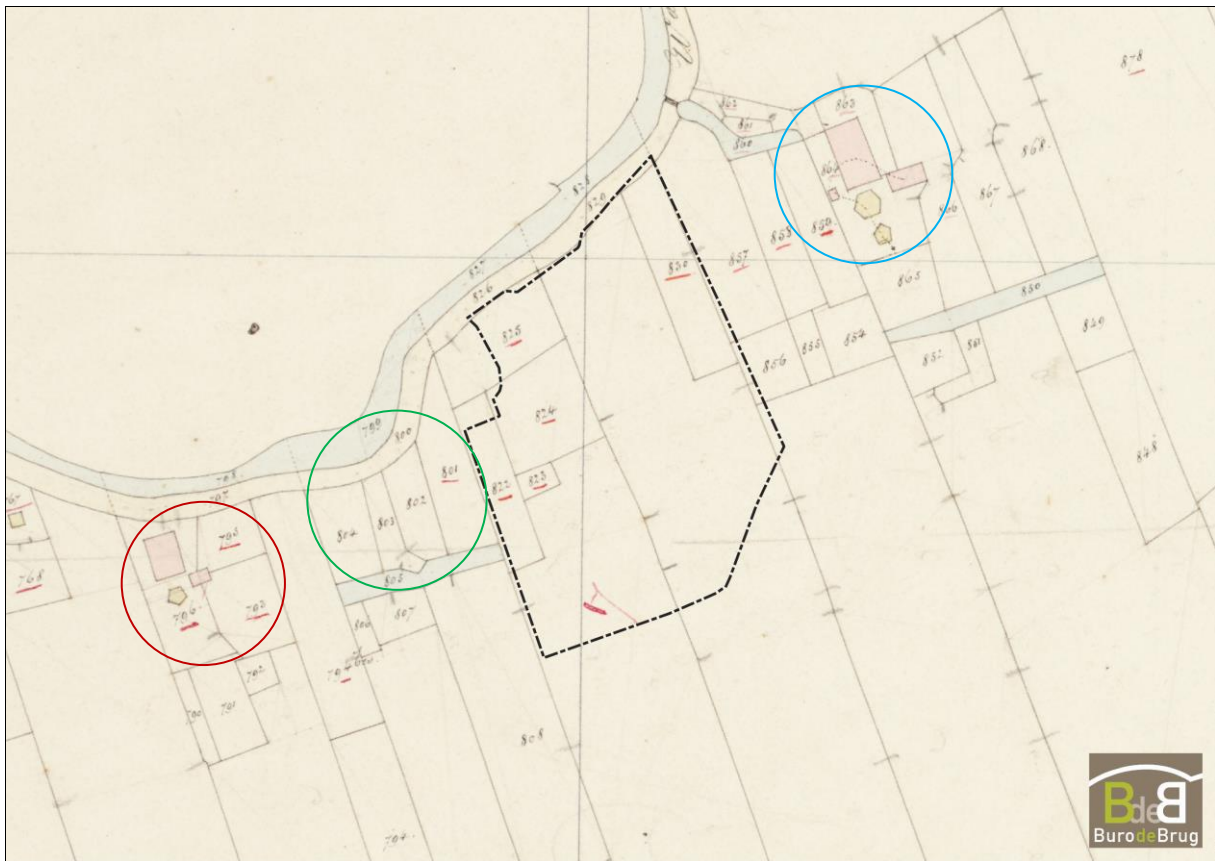

deze tijd is ook voor het eerst een gebouw op nummer 69 zichtbaar. De meeste opstallen en het bedrijfsgebouw op nummer 69 zijn nog jonger. Op de kaarten uit de 20ste eeuw wordt het perceel Westeinde 63 (ten oosten van het plangebied) aangeduid als 't Hof van Waarder.¹³ Op basis van het historisch kaartmateriaal is de verwachting voor vindplaatsen uit de Nieuwe Tijd laag.

Afbeelding 7. Een uitsnede van de kaart van het Groot Waterschap van Woerden, getekend door Floris Balthasar, ca. 1610-1615 (collectie RHC Rijnstreek en Lopikerwaard, Groot-Waterschap van Woerden A1390). In zwart de locatie van het plangebied (bij benadering), in de overige kleuren de percelen zoals zichtbaar op de kadastrale minuutkaart (zie hieronder).

¹³ 't Hof van Waarder was een commanderie van de Johanniter Orde tot de vernietiging door de Fransen in 1672. De commanderie was echter op de hoek van de Korte Waarder en de Molendijk bij Nieuwebrug gevestigd (www.rhcrijnstreek.nl). Waarom de boerderij aan het Westeinde de naam overnam is niet duidelijk: mogelijk is dit de opvolger van de commanderie (kloostercomplex?) of simpelweg een vernoeming. Zie ook beschrijving Archis-zaaknummer 3199139100, hieronder.

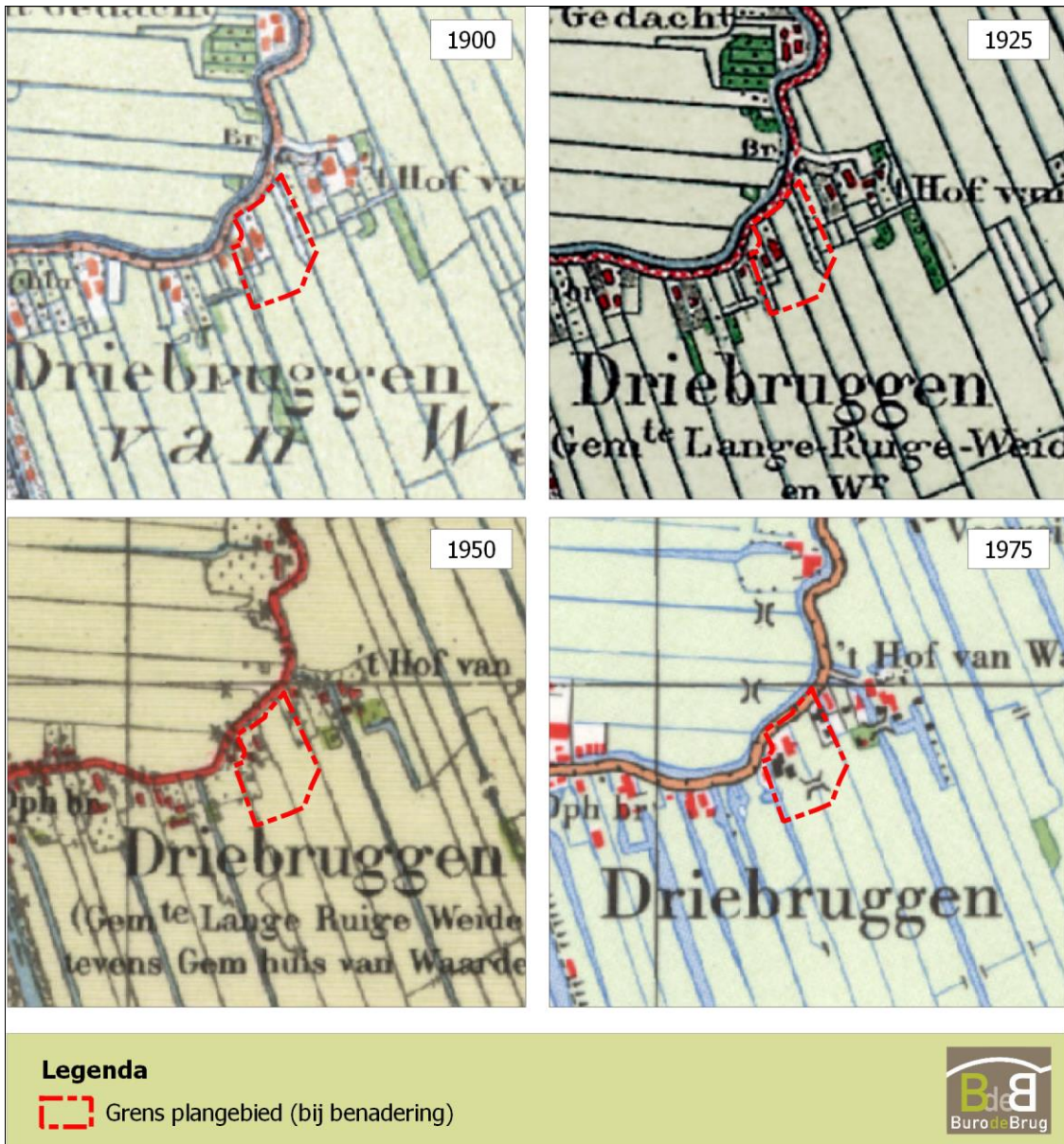
Afbeelding 8. Het plangebied op een uitsnede van de kadastrale minuutkaart van Waarder uit 1828 (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl). In zwart de locatie van het plangebied, in de overige kleuren de percelen zoals zichtbaar op de kaart uit 1610-1615 (zie hierboven).

2.5 Versturende bodemingrepen in het verleden

De stallen en bedrijfsbebouwing op beide percelen zijn relatief jong. In de regel zijn jongere gebouwen zwaarder gefundeerd van oudere. Dit betekent dat de aanwezige bebouwing naar verwachting een verstoring van de bodem teweeg hebben gebracht. Het is niet bekend of onder de bestaande stallen kelders aanwezig zijn. Voor de bebouwing van de percelen waren deze in gebruik als weideland, waardoor het niet in de verwachting ligt dat in deze periode een grote mate van bodemverstoring heeft plaatsgevonden.

Buiten de huidige bebouwing is het dus niet waarschijnlijk dat de bodem in aanzienlijke mate is verstoord.

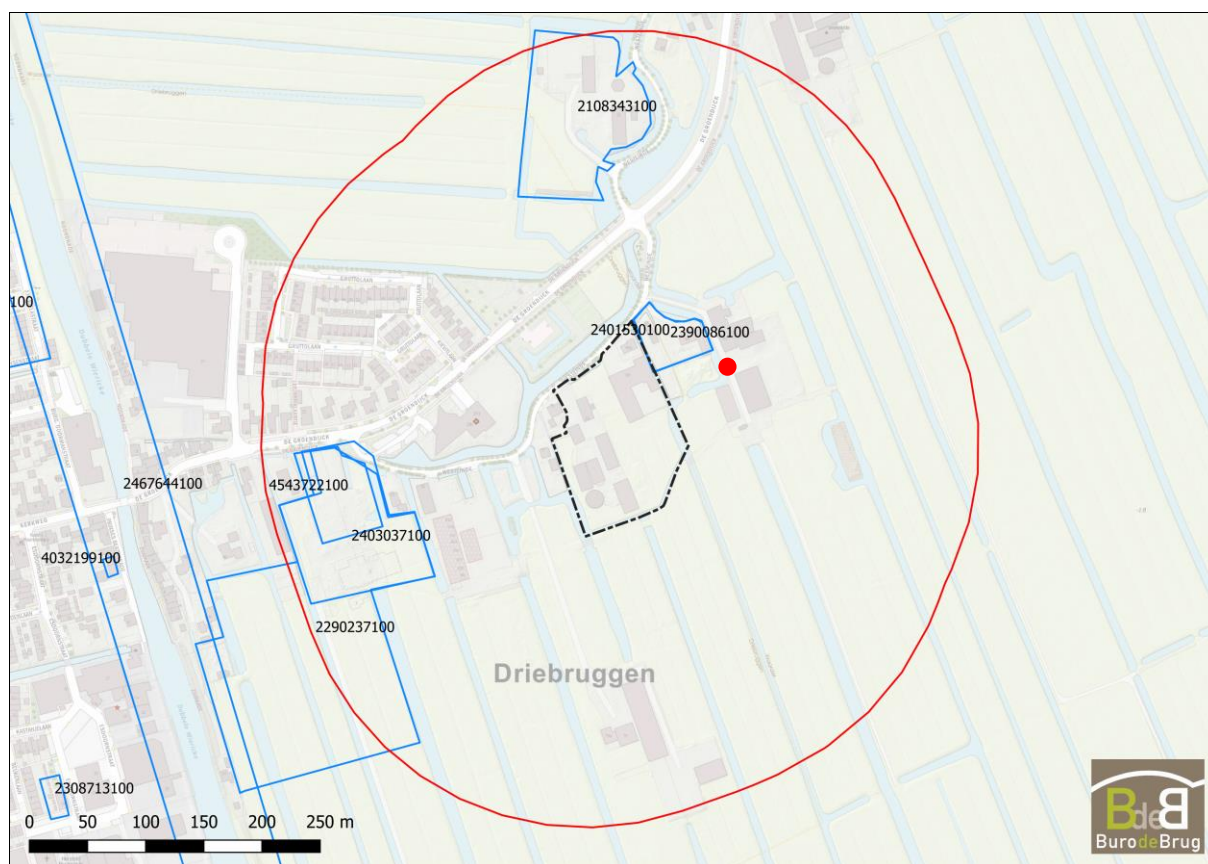

Afbeelding 9. Het plangebied (bij benadering) in de twintigste eeuw (bron: topotijdreis.nl).

2.6 Bekende archeologische waarden

Hieronder volgt een overzicht van het archeologisch onderzoek binnen het onderzoeksgebied.

Afbeelding 10. Het plangebied (zwarte stippellijn) en onderzoeksgebied (rode lijn) met de in Archis bekende archeologische onderzoeken (blauwe lijnen) en vondstmelding (rode stip).

2.6.1 AMK-terreinen

AMK nummer	
Status (Rijksmonumentnummer)	n.v.t.
Toelichting	n.v.t.

In de directe omgeving van het plangebied bevinden zich geen AMK-terreinen.

2.6.2 Archis vondstlocaties

Zaakidentificatie Archis	3199139100
Toelichting¹⁴	't Hof van Waarder, voormalig AMK-terrein 9375 (locatie Westeinde 63). Mogelijk kloostercomplex? CAA: - Mogelijke opvolger van 31D-3. Deze waarneming bevat alle administratieve gegevens van voormalig monument 9375. Dit terrein is in het kader van de Update AMK Zuid-Holland 2005-2006 afgevoerd op 19-12-2005. Motivatie afvoer: er waren onvoldoende archeologische gegevens voorhanden om dit terrein te behouden of de archeologische resten zijn inmiddels niet meer aanwezig ten gevolge van opgravingen of verstoringsen.

¹⁴ Overgenomen uit Archis.

2.6.3 Archis onderzoeksmeldingen

Zaakidentificatie Archis	2108343100
Toelichting¹⁵	Booronderzoek door Jacobs & Burnier. Conclusie luidt: "Samenvattend kan gesteld worden dat tijdens het onderzoek geen sporen van bewoning zijn aangetroffen, die van vóór de Nieuwe Tijd dateren."
Zaakidentificatie Archis	2390086100
Toelichting	Een niet nader beschreven bureauonderzoek uit 2012 van Archaeological Research Consultancy betreffende het perceel Westeinde 65.
Zaakidentificatie Archis	2401530100
Toelichting¹⁶	In opdracht van Bureau voor Archeologie heeft ArGeoBoor een verkennend en karterend booronderzoek uitgevoerd op het Westeinde 65 te Waarder (gemeente Bodegraven-Reeuwijk). De aanleiding van het onderzoek is de sloop van de bestaande bebouwing en de bouw van een nieuwe woning met garage. Hierbij bestaat de kans dat de bodem geroerd wordt op plaatsen waar dit mogelijk nog niet eerder gebeurd is en eventueel aanwezige archeologische resten verstoord zullen gaan worden. Het onderzoek is een vervolg op een reeds uitgevoerd bureauonderzoek. De onderzoekslocatie ligt in een komgebied waar veen en kleiig veen kunnen worden verwacht. Dit komgebied heeft een lage verwachting voor alle periodes vóór de late middeleeuwen. Door de ligging in het historisch bewoningslint Zwartendijck/Westeinde heeft het plangebied een hoge verwachting voor archeologische resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Er zijn echter geen aanwijzingen dat er op de locatie bebouwing aanwezig is geweest tot het eind van de 19 ^e eeuw. Wel kunnen off-site resten worden verwacht van omliggende (historische boerderijen, met name van het naastgelegen Hof van Waarder). Ter plaatse van de huidige bebouwing zijn mogelijke archeologische resten waarschijnlijk verstoord. De nieuwbouw vindt echter grotendeels plaats op het onbebouwde deel. Archeologische resten worden direct onder de bouwvoor verwacht. Uit het veldonderzoek is gebleken dat in het plangebied, overeenkomstig de verwachting, komafzettingen aanwezig zijn bestaande uit kleiig veen. In de top van dit natuurlijke pakket zijn geen archeologische indicatoren vastgesteld, die wijzen op archeologische resten ter plaatse. Op deze natuurlijke afzettingen ligt een geroerde laag met aanwijzingen voor recente ouderdom. De archeologische verwachting voor het onderzochte gebied kan worden bijgesteld naar laag. Er wordt aanbevolen om in het plangebied Westeinde 65 te Waarder geen archeologisch vervolgonderzoek uit voeren.
Zaakidentificatie Archis	2403037100
Toelichting¹⁷	Naar aanleiding van het voornemen om op de onderzoekslocatie aan De Groendijck 18 te Driebruggen (gemeente Bodegraven-Reeuwijk) een nieuwbouwwijk te realiseren is door ArGeoMedia BV, in opdracht Janssen de Jong Projectontwikkeling B.V., een

¹⁵ Jacobs & Van der Zee 2006.

¹⁶ Met aanpassingen overgenomen uit Nijdam 2013, 3.

¹⁷ Met aanpassingen overgenomen uit Van der Ham & Wagner 2013, 1.

	<p>inventariserend veldonderzoek in de vorm van een karterend booronderzoek uitgevoerd.</p> <p>Uit het voorgaande onderzoek en het aanvullende bureauonderzoek is gebleken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de bodem op de onderzoekslocatie bestaat uit kleiige afzettingen van de Formatie van Echteld op het Hollandveen Laagpakket (Formatie van Nieuwkoop); • de onderzoekslocatie volgens de Archeologische Monumentenkaart geen deel uitmaakt van een gebied met een vastgestelde archeologische waarde; • van de onderzoekslocatie zelf geen waarnemingen of vondstmeldingen in ARCHIS geregistreerd zijn; • de verwachting op grondsporen en/of vondsten uit de periode late prehistorie–vroeg-middeleeuwen middelhoog tot hoog is; • de verwachting op grondsporen en/of vondsten uit de late middeleeuwen hoog is; • de verwachting op grondsporen en/of vondsten uit de Nieuwe tijd zeer hoog is. <p>Uit het karterende booronderzoek is gebleken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de aangetroffen bodemopbouw overeenstemt met de verwachting; • de bodem op de onderzoekslocatie met uitzondering van de noordoosthoek en het zuidoostelijke deel vlakdekkend verstoord is tot ca. 0,5–0,85 m –mv en plaatselijk tot resp. 1,6 en 2,2 m –mv; • dit booronderzoek aanwijzingen heeft opgeleverd voor archeologische resten ten oosten van de huidige bebouwing; • de zeer hoge verwachting voor archeologische resten uit de Nieuwe tijd tijdens dit booronderzoek bevestigd is. <p>De resultaten van het inventariserende veldonderzoek geven vooralsnog geen aanleiding tot aanpassingen in de voorgenomen bouwplannen op de onderzoekslocatie.</p> <p>Omdat de eventueel onder de huidige bebouwing nog aanwezige resten van vroegere bebouwing niet door middel van een inventariserend veldonderzoek kunnen worden onderzocht, wordt aanbevolen de inrichtingswerkzaamheden ter plaatse van de huidige bebouwing en de ernaast gelegen gestuite boringen archeologisch te laten begeleiden (conform protocol proefsleuven indien planaanpassing nog tot de mogelijkheden behoort, dan wel conform protocol opgraven). Deze aanbeveling betreft uitsluitend delen van het noordelijke voor kerk en pastorie bestemde kavel met de belendende watergang en ernaast gelegen oprijlaan.</p>
--	---

Zaakidentificatie Archis	4543722100
Toelichting	Een niet nader beschreven archeologische begeleiding door SOB Research in mei 2017.

Zaakidentificatie Archis	2290237100
Toelichting	<p>Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen voor het plangebied Groendijck-oost te Driebruggen, uitgevoerd door ARC Archeoprojecten in 2010.</p> <p>In 1615 was waarschijnlijk al sprake van bebouwing op de onderzoekslocatie. In 1832 was de onderzoekslocatie grotendeels in gebruik als weiland; in het noorden was bebouwing aanwezig. De</p>

	locatie werd doorkruist door sloten, die nu nog grotendeels aanwezig zijn. Na 1900 is deze situatie nagenoeg niet veranderd. Noord: hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de IJzertijd; zuid: lage trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen. ¹⁸
--	---

2.6.4 Samenvatting bekende archeologische waarden

Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat in de omgeving van het plangebied ondanks de verwachting tot op heden geen sporen zijn aangetroffen uit de perioden Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd of Romeinse tijd.

Voor de de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd geldt langs de veenrivier de 'Beke' een hoge verwachting op vindplaatsen binnen de Formatie van Echteld (op/in het kleidek). Het onderzoek heeft zich tot op heden echter vooral beperkt tot boringen. De enige begeleiding die is uitgevoerd (Archis-zaaknummer 4543722100) is (nog) niet gerapporteerd, waardoor geen gegevens bekend zijn.

Tot op heden is dus nog geen gedegen archeologisch gravend onderzoek uitgevoerd aan het Westeinde.

---

¹⁸ Hebinck & Verboon-Jansen 2010, 1.

3 Archeologische verwachting en selectieadvies

3.1 Archeologische gespecificeerde verwachting

Eventuele prehistorische bewoning bevindt zich op de stroomgordelafzettingen (Crevasse van Waarder). Hier geldt een hoge verwachting voor de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd en een middelhoge verwachtingswaarde voor het Neolithicum. Tot op heden zijn in de omgeving van het plangebied echter nog geen sporen uit deze perioden aangetroffen.

De stroomgordelafzetting is afgedekt met een (ruim) 7,5 m dikke laag veen, waarop gedeeltelijk een pakket kleiige sedimenten is afgezet (Formatie van Echteld). Volgens de geschriften is het veengebied rondom Driebruggen ontgonnen vanaf ca. 1100 n.Chr. door pachters van de Bisschop van Utrecht. De vroegste middeleeuwse bewoningssporen kunnen uit deze periode dateren. Of al in de Middeleeuwen langs de Beke werd gewoond is niet zeker, maar historisch kaartmateriaal maakt duidelijk dat vanaf de vroege 17de eeuw de bewoning aan de zuidkant gevestigd was. Het ligt niet in de verwachting dat het plangebied in deze periode was bebouwd. De oudste bebouwing uit de Nieuwe Tijd binnen het plangebied dateert waarschijnlijk uit de late 19de eeuw. De meeste huidige bebouwing is zelfs nog jonger. De bebouwing uit de late 20ste eeuw heeft waarschijnlijk een zekere mate van bodemverstoring teweeg gebracht.

Binnen het plangebied geldt volgens de beleidskaart een hoge waarde voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Uit dit bureauonderzoek blijkt echter dat binnen het plangebied geen middeleeuwse resten worden verwacht. De hoge waarde kan daarom naar beneden worden bijgesteld. Binnen het plangebied zijn resten aanwezig uit de late 19de tot vroege 20ste eeuw. Deze resten hebben echter een geringe informatiewaarde, aangezien de bebouwing nog deels aanwezig is. De boerderij uit de late 19de eeuw blijft gehandhaafd.

3.2 Selectieadvies

Gezien de (relatief) geringe oppervlakte en diepte van de geplande ingreep, en de grote diepte waarop deze sporen zich eventueel bevinden (ca. 7,5 m), is de verwachting voor vindplaatsen uit de prehistorie niet relevant voor dit onderzoek.

In de directe omgeving van het plangebied zijn tot op heden geen middeleeuwse sporen of vondsten aangetroffen. Het plangebied ligt volgens het AHN in een laaggelegen deel aan een veenrivier, in de regel een natte zone, aangezien het veengebied naar deze locatie afwaterde. Middeleeuwse bewoning kan hebben plaatsgevonden op de kleiige afzettingen. Op kaarten uit de vroege 17de eeuw is binnen het plangebied geen bebouwing aangegeven. Bebouwing in deze natte gebieden was in de regel vrij plaats vast. Ook de verkaveling geeft geen indicatie dat het een (verlaten) bewoningperceel betreft. Gezien al deze aanwijzingen, lijkt nader archeologisch onderzoek in het kader van de AMZ-cyclus niet noodzakelijk.

De boerderij uit de late 19de eeuw blijft gehandhaafd bij de nieuwe plannen, dus onderzoek is hier niet noodzakelijk. De overige resten uit de vroege 20ste eeuw hebben een geringe informatiewaarde, aangezien de bebouwing nog deels aanwezig is.

Buro de Brug adviseert de voorgenomen ingrepen vrij te geven m.b.t. het aspect archeologie.

Indien tijdens de werkzaamheden resten worden aangetroffen waarvan redelijkerwijs kan worden aangenomen dat deze resten van cultuurhistorische waarde zijn, geldt een wettelijke meldingsplicht conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet.

4 Bronnen

4.1 Digitale bronnen

<http://legendageomorfologie.wur.nl>
<https://archis.cultureelerfgoed.nl>
<https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>
<https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl>
<https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>
www.ahn.nl
www.dinoloket.nl
www.gahetna.nl
www.geologievannederland.nl
www.hisgis.nl
www.nationaalgeoregister.nl
www.pdok.nl
www.rijksoverheid.nl
www.ruimtelijkeplannen.nl
www.sikb.nl
www.topotijdreis.nl
www.rhcrijnstreek.nl

4.2 Literatuur

Bakker, H. de/J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*, Wageningen (PUDOC).

Barends, S., et al., 1993: *Het Nederlandse landschap: een historisch-geografische benadering*, Utrecht.

Berendsen, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland*, Assen.

Berendsen, H.J.A. / E. Stouthamer, 2001: *Palaeogeographical development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Fysische geografie van Nederland*, Assen.

Beunder, P.C., 1986: De vroegste bewoning op de veenwildernis in Hollands Midden, in: *Heemtjdinghen*, Woerden.

Gemeente Bodegraven Reeuwijk, 2012: *Kadernota Erfgoed. Verleden vitaal in het heden*, Vastgesteld door de gemeenteraad op 4 juli 2012.

Gemeente Bodegraven Reeuwijk, 2018: *Parapluplan Cultuurhistorie Bodegraven-Reeuwijk, Toelichting, Ontwerp paraplubestemmingsplan cultuurhistorie Bodegraven – Reeuwijk, NL.IMRO.1901.BPpluscultuur-BP40*.

Hebinck K.A. & M. Verboom-Jansen, 2010: Een archeologische [*sic.*] bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen voor plangebied Groendijck-oost te Driebruggen, gemeente Reeuwijk (ZH), ARC Archeoprojecten, *ARC-Rapporten* 2010-169, Geldermalsen.

Jacobs, E. & R.M. van der Zee, 2006. Locatie 'Westeinde 12' te Waarder, gemeente Reeuwijk. Een inventariserend veldonderzoek, Jacobs & Burnier, STAR 92, Amsterdam.

Mulder, E.F.J. de /M.C. Geluk /I.L. Ritsema / W.E. Westerhoff / Th.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Nijdam, L.C., 2013: Waarder, Westeinde 65 (Gemeente Bodegraven Reeuwijk). Een verkennend en karterend booronderzoek, ArGeoBoor rapport 1217, Lippenhuizen.